

יאיר גלילי

תמר רפפורט (עורכת), 2016 / **כדורגל שייך לאוהדים! מסע מחקרי בעקבות הפועל קטמון ירושלים.** תל אביב: רסלינג. 431 עמודים.

בספרו המונומנטלי, *קדחת הדשא (Fever Pitch)*, טוען ניק הורנבי כי "קשה לאהוב אישה אחת ולסגוד לאחד עשר גברים". נזכרתי בהורנבי עת קראתי (בהנאה מרובה, עליי להודות) את אסופת הפרקים של תמר רפפורט המאוגדים לספר המציע מסגרת סוציולוגית-אנתרופולוגית לחקר התופעה של אהדת כדורגל החוצה גבולות חברתיים ותרבותיים. לטענת העורכת, מסגרת מחקרית זו מעמידה במרכזה את גופם של האוהד והאוהדת ואת התפיסה שלפיה אהדה היא קודם כול עבודת גוף. פרקי הספר השונים עוסקים בנושאים מרכזיים בחקר האהדה: אותנטיות וזיוף, מרחב ומקום, מגדר, גוף ורגשות. בספר בוחנים הכותבים את תופעת האהדה מדיסציפלינות שונות: סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, פילוסופיה ולימודי מגדר.

כבר בפתחה, כמעין תְּנִית פְּטוּר, טוענת רפפורט כי "[הספר]..אינו מתיימר לפתור את חידת האהדה על כל ממדיה ולא להקיף את מגוון התיאוריות, הסוגיות והנושאים המרתקים הקשורים בה." חבל אם כך שהכותרת כוללת סימן קריאה ולא סימן שאלה. השאלה המרכזית שעומדת במרכז הדיון ועוברת כחוט השני לאורך כל פרקיו היא האם משחק הכדורגל שייך לאוהדים? חרף סימן הקריאה הבולט בכותרת הספר איני בטוח כלל שהתשובה ברורה. הספר, שנע כמטוטלת בין האקדמי-יאורטי לעיתונאי-פופולארי, מציג שיח מרתק שמתרכז רובו ככולו במקרה בוחן מעניין מאוד (הפועל קטמון ירושלים), אך בלשון הספורט – "מחמיץ מול שער ריק", בשל הימנעותו מניסיון לברר את התופעה לעומקה בעזרת דוגמאות מקומיות נוספות, מרתקות לא פחות, דוגמת הפועל אוסישקין, קביליו יפו ואפילו, רחמנא ליצלן, בית"ר נורדיה ירושלים. כך למשל, דיון רחב ומעמיק יותר היה שופך אור על סוגיה מרכזית שעליה מנסה לעמוד בן-פורת בסייפא של הספר, בכואו לבחון תופעה של "זרם חלופי" של בעלויות על קבוצות כדורגל. שינוי דפוס הבעלות על קבוצות כדורגל בסוף המאה ה-20 הגדיר מחדש את אופי היחסים בין בעלי הקבוצות, לרוב אנשים פרטיים, לבין אוהדי הקבוצה, והוביל להתפתחותם של יחסים מורכבים עד כדי קונפליקט. נקודת המבט הרגשית של האוהדים כלפי הקבוצה והיותה מרכיב מרכזי בזהותם, ניצבו מול נקודת המבט העסקית של בעלי הקבוצות. גם בן-פורת, בדומה לחוקרים רבים מרחבי העולם, אינו בטוח לגבי יכולתם של אוהדי

הכדורגל להעמיד מועדון תחרותי באמצעות אותו "זרם חלופי" של אוהדים ההופכים למנהלים בפועל של מועדוני כדורגל.

ברם, אוהדי הקבוצות אינם עשויים מקשה אחת, ובמהלך השנים נוצרו בקרבם טיפוסים שונים אשר נבדלים בעוצמת אהדתם ובמניעיה. ריצ'ארד ג'וליאנוטי (Giulianotti) הסקוטי, אשר בחן את טיפוס האוהדים בבריטניה בראשית המאה ה-21, טען שהשינוי באופן התנהלות הכדורגל באנגליה בראשית שנות ה-90 בכלל, והעברת הבעלות על הקבוצות לידי בעלי הון בפרט, גרמו לשינוי באופי האוהד המצוי של קבוצות הכדורגל באנגליה. לטענתו, טיפוס האהדה המסורתי פינה מקומו לטיפוס אהדה חדש – הצרכן האורבאני. בעוד שאוהד הכדורגל המסורתי (Supporter) הוא לרוב בן המעמד הנמוך, שרואה בקבוצה מכנה משותף לזהות מעמדית וקהילתית רחבה, הרי שהצרכן האורבאני (Flaneur) משקף את רוח התקופה הכלכלית-חברתית. טיפוס זה צמח בקרב בני המעמדות הבינוניים והגבוהים אשר זיהו את השינוי במעמד וביוקרה החברתית של המשחק. יחסו של האוהד האורבאני לקבוצה שונה לחלוטין מיחסו של האוהד המסורתי. נקודת מבטו היא צרכנית, שיווקית-מותגית. אוהדים אלה נמשכים בעיקר למועדוני הכדורגל הגדולים, אשר מסמלים עבורם הצלחה, מקצוענות, עושר ויוקרה חברתית. ג'וליאנוטי הדגיש את המתח שבין טיפוס האהדה, הנובע מתחושתו של האוהד המסורתי שרגליו נדחקות מחוץ לאצטדיון. ואכן, מחקרים הוכיחו שרבים מאוהדי הכדורגל המסורתיים אינם מגיעים יותר למשחקים עקב עליית מחירי הכרטיסים. הספר שלפנינו עוסק בטיפוס המסורתי אשר נמשך אל הרומנטיקה, ובניגוד למניעים העסקיים, המאפיינים את בעלי הקבוצות, מערכת היחסים שבינו לבין הקבוצה מבוססת על היבטים רגשיים עמוקים. אהדתו מתקיימת ומתחזקת עם השנים משילוב בין מספר תמות מרכזיות – אהבה ונאמנות, היווצרות קהילה והבניית זהות עצמית הצומחת מתוך ההזדהות עם הקבוצה. אוהדים אלה מגדירים את הקבוצה לא רק כהרכב השחקנים המשחק בה מדי שבת, אלא הם מזהים בה הקשר רחב של משמעויות – פוליטיות, חברתיות, לוקליות ואף אידיאולוגיות וערכיות.

כפי שנטען בעבר, טיב היחסים בין בעלי קבוצות הכדורגל לבין אוהדי הקבוצות מושפע מקונפליקט אינהרנטי בין הפן העסקי לזה הקהילתי, בין ההון להמון ובין התמסחרות להתמסרות. שינוי דפוס הבעלות על קבוצות הכדורגל בפתח המאה העשרים ואחת טומן בחובו אתגרים והזדמנויות. התבוננות בטיב היחסים בין הצדדים ובאופן ניהולם מאפשרת בחינה והבנה של דינאמיקה חברתית המשקפת את מציאות החיים בישראל, כמו גם במקומות רבים אחרים בעולם. המחקר החברתי על הספורט, ובפרט על הכדורגל בישראל, הוא כמעט שדה בור. אומנם לאחרונה נחרשו בו תלמים בודדים והוא צובר פופולריות גוברת בשיח האקדמי בעולם כולו, אך העיסוק בו בישראל מועט. על רקע תהליך זה, ספרה של רפפורט הוא תרומה משמעותית לתחום, שכפי שטוענים

חוקרים מקומיים רבים בתחומי מדעי ההתנהגות בישראל, בכללם כותב שורות אלו. אלא שהפוטנציאל הטמון בו, לטעמי, אינו ממומש. פרקים רבים בספר, כמו זה של טלי פרידמן, שעוסק בתהליך ההתאהדות [כך במקור] – סוציאליזציה לאהדת ספורט מגיל צעיר, וכמו הפרק של אורי כץ על גבולות סימבוליים בתהליך התהוות קהילת אוהדי קטמון, משאירים אצל הקורא רעב לעוד מסוגם. גם פרקים של תמיד שורק ושל אמיר בן-פורת, סוציולוגים מנוסים המציגים משנה סדורה, משלימים קובץ מכובד המאגד בתוכו כאמור גם כתיבה פופולרית, לא אקדמית, שחלקה משב רוח רענן, וחלקה – לעיתים מיותר. יתרונו הבולט של הספר, מעבר לאותה דיאלקטיקה, הוא הצלחתה של העורכת להגדיר, הן ברישא והן בסיפא, מסגרת-על תיאורטית, שבה הסברים מצוינים על מושגי מפתח כגון אהדה אותנטית, אהדה כהביטוס ומגדר האהדה, המסייעים למי שאינם בקיאים במונחי הז'רגון המקצועי להתמצא בתחום ולהבינו טוב יותר.